

Наслеђе **46**

▶ ЧАСОПИС ЗА КЊИЖЕВНОСТ, ЈЕЗИК, УМЕТНОСТ И КУЛТУРУ
Journal of Language, Literature, Arts and Culture

ГОДИНА XVII / БРОЈ / 46 / 2020
YEAR XVII / VOLUME / 46 / 2020

ФИЛУМ

Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац
Faculty of Philology and Arts, Kragujevac

Предраг Ј. Мутавцић¹
Филолошки факултет
Универзитета у Београду
Катедра за неохеленске студије

Мерима Х. Кријежи²
Филолошки факултет
Универзитета у Београду
Катедра за албанологију

О ЈЕДНОЈ ИДИОТИПИЧНОЈ БАЛКАНСКОЈ КОНСТРУКЦИЈИ СА ЛЕКСЕМОМ КОЊ

У раду³ аутори указују на једну необичну фразеолошку конструкцију са зоонимом *коњ* у три савремена и међусобно несродна језика – албанском, грчком и румунском – која је углавном карактеристична за балканско језичко и културно подручје. Реч је о номиналној синтагми *зелени коњ* која се, у оквиру анализираних фразеолошког корпуса сва три језика, уочава код једног ограниченог броја структурно различитих фразеологизама. И поред разлика, поједини албански и румунски фразеологизми са поменутом синтагмом формирану су по истом принципу (моделу) и носе исти семантички смисао. Отуда се може рећи како између ових језика постоји знатан степен подударности у оквиру балканске микрофразеолошке слике у односу на фразеолошку слику између грчког и албанског те грчког и румунског језика. Подударност је сагледана и из ширег контекста, првенствено из домена историјско-културолошког, етимолошког, религијског и семантичког. Анализирани су у исти мах и сви потенцијални фактори који су, према нашем виђењу, могли да имају утицаја како на настанак синтагме *зелени коњ*, тако и на њено очување у лексичком корпусу ових савремених балканских језика.

Кључне речи: зелени коњ, албански, грчки, румунски, сличност, еквиваленција

1. УВОДНО РАЗМАТРАЊЕ

Повод за писање овог рада проистекао је после прочитаног прилога Милке Ивић *О зеленом коњу*, објављеног у њеној књизи под истим именом насловом (1995). Разматрајући синтагму *зелени коњ* у српском и бугарском језику, ауторка, ослањајући се на мишљења Илчева и Рачеве, назначила је да је „кривица” за порекло оваквог необичног склопа

1 predrag.mutavdzic@fil.bg.ac.rs

2 merima.krijezi@fil.bg.ac.rs

3 Рад је написан у оквиру пројекта Министарства науке, просвете и технолошког развоја Републике Србије *Језици и културе у времену и простору* (број 178002).

„прикладније препознати у (античком) грчком него ли у (на Балкан позније приспелом) турском језику” (op. cit., 92). Полазећи од ове премисе, циљ нашег рада је да покушамо да утврдимо да ли је тачна, при чему ћемо се осврнути и на друге савремене балканске језике, понајпре албански, грчки и румунски, како бисмо утврдили да ли указана синтагма постоји у њима, с обзиром на то да „проблем *зеленог коња* не спада толико у домен славистике колико балканологије” (op. cit., 100).

Приликом сакупљања грађе консултовали смо нама све доступне штампане као и *online* једнојезичне и двојезичне речнике на балканским језицима (било између њих, било између њих и других европских; њихов потпуни списак налази се приложен на крају рада), а додатно смо се послужили и претраживачем *Google*, и то искључиво као секундарним обликом потврде могуће раширености употребе указане синтагме у исказима. У том погледу трагали смо за фразеолошким конструкцијама и у другим европским језицима како бисмо увидели да ли је указана синтагма само балканска идиотипична или је ипак карактеристична и за шире, европско подручје. У оквир фразеологизама уврстили смо и пословице, будући да су, сходно унутрашњој структури и употреби, веома блиске фразеологизмима, са једне стране, са друге и „фразеологизми и пословице садрже трагове националне културе” (Драгићевић 2013: 72), са треће пословице, изреке, крилатице, цитати и слично, као устаљене конструкције са реченичном функцијом предикативних јединица, представљају фразеологију у ширем смислу (Мршевић Радовић 1987: 28), са четврте свака пословица:

„је стекла основни услов да може да опстане као посебна – а он је потицао отуда што је садржала у себи лапидарно формулисану неку истину, у већој или мањој мери универзалну, често културолошки и на неки други начин ограничену, али свакако општу – она је настављала свој самостални живот и као говорна фраза и као усмена књижевна творевина” (Бојовић 2005: 54).

Све примере на албанском, грчком и румунском језику дајемо као глосе (њихови буквални преводи на српски дати су у заградама), а сви преводни еквиваленти на сваком од циљних језика који припадају нултој структурно-семантичкој подударности обележени су звездicom. Такође, и сви остали преводи у раду са других страних језика су наши.

2. О ФРАЗЕОЛОШКИМ КОНСТРУКЦИЈАМА С ОДРЕДБЕНОМ СИНТАГМОМ ЗЕЛЕНИ КОЊ

Анализирајући забележени корпус свих фразеолошких конструкција са лексемом *коњ* у савременом албанском и румунском језику, запазили смо свега неколико њих које су, по своме карактеру, изразито идиотипичне за ове језике, крајње несвакидашње, а у поетском погледу веома необичне, што их сврстава у групу подударних балканских микрофразеолошких слика. Реч је о већ указаној номиналној синтагми *зелени коњ* која је у албанској литератури означена као идиом, будући да

припада групи такозваних идиоматских балканских паралела (cf: Çabej 2008; Demiraj 1994; Thomai 1981). Томаји (Thomai 1981: 238) истиче да, када је реч о идиоматским паралелама, постоје две врсте идиома:

- а) они с нормалном творбом, настали трансформацијом слободних синтагми у фразеолошке синтагме; cf:

i kthej kurrizin (dikujt) = γυρίζω τα νότα σε (κάποιον)⁴ = a întoarce (cuiva) spatele = обрџаџам някому зрџб = окренуџи (некоме) леђа

У оквиру ових глаголских синтагматских конструкција запажа се слободна веза, што значи да се допунски номинални елемент може слободно мењати, при чему настају нови изрази и нова значења (cf: окренути лист / главу / точак итд.);

- б) они који немају такву творбу. Њихова главна карактеристика је та да не постоје као слободне синтагме; cf:

s'ia pret koka = δεν κόβει το κεφάλι / κάποιου⁵ (= „не сече“) = не улази у /чију/ злаву

Код ових и оваквих глаголских фразеолошких синтагми уочава се чврста веза између њихових елемената, што условљава да се схвате као јединствени изрази и да се постигне јасно семантичко разликовање у односу на њима сличне конструкције и на оне код којих нужно долази до проширења допунског дела (cf: дићи руке ≠ *дићи* руке *од* /некога – нечега/; окренути лист ≠ *окренуџи* *нови* листи). Ове прве је својевремено Јесперсен означио као слободне изразе (free expressions), а ове друге као формулативне (formulative expressions; Jespersen 1924: 18–19).

Синтагму *зелени коњ*, без обзира на то што се налази у структурно различитим фразеолошким конструкцијама у албанском и румунском језику, попут:

kalë të preshtë nuk ka (= „зеленог коња нема“)

a visa / vedea / spune **cai verzi** pe pereți⁶ (= „сањати/видети зелене коње / говорити зеленим коњима на/по зидовима“)

можемо означити као прави пример формулативног устаљеног (стереотипног) номиналног идиома који се у оба поменута језика, са једне стране, као и у грчком (видети нешто ниже), са друге стране, не разликује толико у семантичком, колико пре у морфолошком погледу⁷.

Указана албанска варијанта поседује и своју одговарајућу синонимну – **kali nuk ka prask** (= „коња са мреном нема“), а на српски се

4 Cf. са синонимним: *τρέπω τα νότα εις φυγήν, γυρίζω ταις πλάταις.*

5 Cf. са синонимном варијантом *δεν κόβει η уκλάβα του.*

6 У немачком тумачењу овог румунског фразеологизма стоји: *goldene Bergen versprechen* (= „обећавати златне планине“; Tiktin 1998: 258–259).

7 Из примера на албанском, румунском и грчком увиђа се да је једини знак једнакости у морфолошком погледу између њих акузатив, док се граматички знатно разликују између себе: у албанском синтагма је у неодређеном виду јединине мушког рода, у румунском у неодређеном виду, али множине такође мушког рода, у грчком је у средњем роду множине с одређеним чланом.

све три конструкције преносе, у зависности од контекста, или путем нефразеолошких колокација или путем неке друге описне фразеолошке конструкције:

**шпрућаши гљујосиши*; **шакво шша не постоји / нема шога / *шшо се баби хшшло, шшо јој се и снило*

У савременом грчком језику указана синтагма сусреће се само унутар једне једине петрифициране фразеолошке конструкције која се искључиво употребљава као узвик: **кај та прасина алого!** (= „и зелене коње!”)⁸. Њено преношење на српски може бити, у директној зависности од контекста, као: „није него” / „ма шта ми рече” / „ма какви бакрачи”. Николаос Политис (Νικόλαος Πολίτης, 1852–1921), утемељивач грчке фолклористике и први проучавалац грчке народне књижевности, у збирци *Пословице (Παροιμίες)* забележио је и следећи израз са наведеном синтагмом, али у једнини: **άλογο πράσινο ζητά**, давши уз њега кратко тумачење: „за немогуће” (επί αδυνάτων; Πολίτου 1899: 588).

Ећрем Чабеј (Eqrem Çabej, 1908–1980), угледни лингвиста и албанолог, експерт за историјску лингвистику, упоредну граматику индоевропског језика и етимологију, у својој студији *Увод у историју албанског језика (Hyrje në historinë e gjuhës shqipe, 2008)* такође је указао на ову фразу – означивши је балканолошком, дао је истоветне примере у румунском и савременом грчком (у оригиналу: *cai verzi, prásina áloga*), те ју је протумачио идентично као и Политис (Çabej 2008: 181):

kalë jeshil – *нешшо немогуће; немогућа сшвар*;

(ai) do kalë jeshil – *жели/шражи немогуће; хоће и звезде са неба*

истовремено указавши да јој је порекло у албанским и грчким бајкама, које је обрадио у свом капиталном делу *Грчке и албанске бајке (Griechische und albanesische Märchen. Band 1–2. Leipzig: 1864)* немачки проучавалац и фолклориста Јохан фон Хан (Johann Georg von Hahn, 1811–1869; *ibidem*)⁹. Потврду да се синтагма *зелени коњ* заиста може наћи једино у грчким бајкама пронашли смо и код Хана – тако у бајци под редним бројем 26: *О најмлаћем браћу који своју ошешу сестру сшасава из аждајине зоре (Vom jüngsten Bruder, der seine geraubte Schwester vom Drakenberge holt)*¹⁰ *зелени коњ* разговара са принцем и помаже му да избави сестру – и у књизи *Прераде шшшова бајки и варијанше АТ 700–749 (Επεξεργασία*

8 Грчко тумачење настанка овог израза јесте да је то вулгарна варијанта изведена од облика инфинитива глагола *πράττειν* (= „чинити”) и прилога *άλογα* (= „нелогично”), при чему је пучком етимологијом, због хомофоније, изједначен облик прилога с обликом множине именице *коњ* (*άλογα*; Σαραντάκος 2013: 31).

9 Чабеј је такође навео још један фразеолошки израз који је из света бајки ушао у сваа кодневни говор народа Балкана:

(*kërkoj edhe*) *qymësht të zogjve lë dallëndyshes* / = „ластавице” / (= ζητάω) *кај тоу* *πουλιού* *тоу γάλα* = (тражити) и од птице млеко / *шшшчије млеко*.

У румунском, међутим, синтагма – *lapte de pasăre* – јесте лажни пријатељ са претходно наведеним, будући да означава именовање посласице, у преводу: „шшнокле”.

10 <http://www.zeno.org/M%C3%A4rchen/M/Griechenland/Johann+Georg+von+Hahn%3A+Griechische+und+Albanesische+M%C3%A4rchen/Erster+Teil/Griechische+M%C3%A4rc>

παράμυθιακῶν τύπων και παραλλαγῶν AT 700–749, 1994), где се наводе две варијанте у оквиру основног типа бајке 707, према Арне-Томпсоновој класификацији, у којима стоји **χρυσοπράσινο ἄλογο**, „златнозелени коњ” (стр. 89), те **πράσινο φτερωτό ἄλογο**, „зелени крилати коњ” (стр. 106)¹¹.

Занимљиво би било назначити да је први пут ову необичну синтагму на неком страном језику забележио енглески природњак и путописац Едвард Кларк (Edward Daniel Clarke, 1769–1822) у другој књизи свог путописа под називом *Путовања по различитим земљама Европе, Азије и Африке* (*Travels in various countries of Europe, Asia and Africa*; London, 1817). Пишући о острву Хиосу, у другој фусноти на страни 239. написао је следеће: „Блага клима острва, умерена владавина Турака на њему, природна раздраганост његових становника, све је то допринело да се створи таква живахност и весели карактер који одликују Хиоћане, и дало замаха пословици да је много лакше наћи ’зеленог коња’ (ἄλογο πράσινο) него ’промишљеног Хиоћанина’ (Χιώτα φρόνιμο)”. На суседном острву, Митилени, и данас се може чути ова изворна пословица:

εἶναι ευκολότερο να βρεις πράσινο ἄλογο παρά φρόνιμο Χιώτη

која има своју варијанту у виду бинарног фразеолошког израза:

εἶδες πράσινο ἄλογο, εἶδες Χιώτη φρόνιμο (= „[ако] си видео коња зеленога, видео си Хиоћанина промишљенога /обазривога/”).

У књизи посвећеној грчким фразеологизмима под називом *Празна слама* (*Λόγια του ἀέρα*), лингвиста Никос Сарандакос указао је да је први турски драгоман и дипломата из XVII столећа, Панајотакис Никусиос (Παναγιωτάκης Νικουσίος, 1613–1673), родом са Хиоса, био познат у Истанбулу пре по свом надимку Зелено (односно, „зелени коњ”), него по свом правом имену, и то управо на основу указане пословице (Σαραντάκος 2013: 31). У трећем тому збирке грчких пословица Политис је навео и њену синонимну варијанту која је далеко познатија на читавом грчком говорном подручју¹²:

εἶδες πράσινο ἄλογο; εἶδες Γιάννη φρόνιμο (= „Да ли си видео коња зеленога? Видео си Јаниса промишљенога”; Πολίτου 1901: 325).

Током претраживања интернета, наишли смо на један паремолошки фразеологизам на румунском који се може схватити не толико у структурном погледу – овде би пре било речи о делимичној подударности – колико пре у семантичком погледу, као сасвим подударном варијантом с указаним грчким паремијама, а који гласи:

hen+aus+Epirus/26.+Vom+j%C3%BCngsten+Bruder,+der+seine+geraubte+Schwester+vom+Drakenberge+holt

11 Реч је о бајкама под насловима *Το βασιλόπουλο και η ἔμορφη ὀρφανή* (Краљевић и лепа сиротица) и *Η Τζιτζάναινα* (Дзидзанена). Обе варијанте, означене бројем 25 и 133, потекле су од основног типа грчке бајке који се у књизи наводи под називом *Οι τρεις κόρες* (Три кћери, стр. 81).

12 У њој, као и бројним другима, ово се име изврће јавном подсмеху и омаловажавању.

*cine a mai văzut cal verde și grec / sârb / armean cuminte?*¹³ (= „ко је још видео зеленог коња и смиреног/мирног Грка/Србина/Јерменина?”)

У суштини, све наведене народне пословице односе се на описивање и дочаравање каквог немогућег, нестварног, мало вероватног или нерелалног догађаја или неке ситуације. Како им је преводни еквивалент на српском тек семантички близак, оне би се једино могле најприближније пренети или путем далеко познатије изреке *ко је видео леиу бабу и мирно деише*, или путем *дао Боџ да доброџ Турчина ѓром убије* (Памучина 1976: 75).¹⁴ Исто тако, интернет претраживач понудио је и шест паремиолошких варијаната на албанском језику – без обзира на то што су синонимне између себе, како по значењу, тако и по структури,

а) прве три су незнатне прераде исте теме:

çam të mirë dhe kalë jeshil nuk ka (= „доброг Чамеријца¹⁵ и зеленог коња нема”)

aq sa ka kalë jeshil, ka edhe çam të mirë (= „ако има зеленог коња, има и доброг Чамеријца”)

çam me besë dhe kalë të preshtë / të blertë s'ka (= „Чамеријца од вере и зеленог коња нема”)

б) у четвртој се разрађује основна структура паремије путем уланчаног уметања нових семантичких садржаја у виду различитих квалификативних епитета пропраћених одговарајућим називима становника појединих места и крајева Албаније:

shkodran të terun, lezhjan të krehun, kalë jeshil e mirditor budall nuk ka (= „мршавог Скадранина, очешљаног Љежанина, зеленог коња и Мирдита-наца будале нема”)

в) у петој и шестој (која поседује засебну структуру) као поредбени елемент синтагми *зелени коњ* налазе се етроними суседних народа Албанаца:

kalë jeshil dhe grek të mirë nuk ka (= „зеленог коња и доброг Грка нема”)

13 Постоји и друга синонимна колоквијална варијанта која гласи: *cine a văzut un sârb cu minte și vacă albastră?* (= „ко је видео Србина са памећу и сињу краву?”).

Овде је у питању игра речи, с обзиром на то да изведеница *cuminte* и предлошко-падежна конструкција у акузативу *cu minte* не означавају исти појам, а што и преводни еквиваленти на српском показују.

14 Према наводима Памучине, „то Срби говоре од праве муке, тако их гуши зло од Турака, и они мисле да на цијелом свијету нема ни једног доброг Турчина” (*op. cit.*, 75–76). Док се нису упознали с овим делом, аутори овог рада заиста нису знали да и таква изрека постоји (или је постојала) у српском.

15 Чамеријац је становник Чамерије (Çamëri), области која се протеже дуж Јадрана од албанско-грчке границе до Превезе, захватајући и знатан унутрашњи део грчког копна све до близине града Јањине у Епиру. У Грчкој је ова област позната под називом Теспотија (Θεσπρωτία). Указана конструкција је углавном колоквијална, те смо је пронашли једино преко претраживања интернета.

kalë jeshil dhe gogë budallë s'gjenden kund (= „зелени коњ и будала Влах не налазе се никуда”)

Ове паремије могу се схватити као потпуно семантички подударне, а тек делимично структурно подударним са претходно указаним паремијама у грчком, румунском и српском језику¹⁶.

Познато је из зоологије да зелених коња, као посебне пасмине, заиста нема. Српска народна песма „Смрт мајке Југовића” наводи да је Дамјан имао коња по имену Зеленко¹⁷, кога је Вук у *Српском рјечнику* из 1818. године протумачио као „зелен коњ; *der Apfelschimmel*¹⁸; *equis albi genus*” (Вук 1818: 133)¹⁹, док *Речник Матице српске* даје наредно тумачење: „зеленкастосив коњ” (РМС II, 1967: 298). Да појава овог карактеристичног имена животиње ипак није усамљена у књижевном стваралаштву, проналазимо и у епском делу анонимног хеленског аутора (из највероватније VI–V столећа пре Христа) под насловом *Бој жаба са мишевима* (Βατραχομομαχία). Тако се у 233. стиху наводи име једног жапца, Πρασσιός, чији превод на српски гласи – Зеленко. Свакако да постоји јасна разлика у именовању ових двеју животиња, будући да су жабе, барем оне најраспрострањеније на балканском подручју, најчешће зелене боје.

Када је реч о „зеленом коњу”, по свему судећи, оно што се дојми као зелена боја види се једино код белих коња. Реч је о природној појави која настаје када бела боја гриве прелази у једну од нијанси црне, и то како коњ достиже зрело доба. Отуда је „зелени коњ” на својеврсној средокраћи

16 Примери показују да у албанском постоји у активној употреби четири придева за означавање појма „зелен”, што овај језик издваја у односу на све остале европске и балканске. Највише заступљен придев *jeshil* је турског порекла (*yeşil*), а у два примера запажа се придев *i preshtë* грчког порекла (πράσινος). Поред њих, ту су још и придеви у виду изворних (домаћих) лексема – *i blertë*, *i gjelbër*. Интересантно је да се за маркирање зелене боје употребљавају сви поменути придеви, осим придева *i preshtë*, чија је употреба крајње специјализована. То значи да се придеви *jeshil* / *i blertë*, као квалификативни конституенти различитих номиналних синтагми, могу слободно заменити синонимним придевом *i gjelbër*, без икакве семантичке промене значења (cf: *çaj jeshil* – *çaj i gjelbër* /зелени чај/; *sallatë jeshile* – *sallatë e gjelbër* /зелена салата/; *fustan jeshil* – *fustan i gjelbër* /зелена хаљина/; *bar i blertë* – *bar i gjelbër* /зелена трава/; *fushë e blertë* – *fushë e gjelbër* /зелено поље/; *gjethe të blerta* – *gjethe të gjelbra* /зелени листови/). О апсолутној синонимији ових придева могуће је говорити једино када је у питању назив „зелена боја” – *ngjyrë e preshtë* / *jeshile* / *e blertë* / *e gjelbër*. На српско-хрватском говорном подручју у презимену Јешиловић, углавном заступљеном на подручју Босне и Херцеговине и Хрватске, проналазимо турски придев (сходно резултатима претраге преко *Google* претраживача).

17 Из те песме потиче и фразеологизам *вришти / дери се као Дамјанов зеленко*, који се на албански и на грчки преносе само путем описних те неподударних израза без зоонима (реч је о делимично подударним фразеолошким конструкцијама): *φωνάζω με όλη τη δύναμη της φωνής (μου)* (= „викати свом снагом гласа”), *bërtas me gjithë fuqi* (= „викати свом снагом”).

18 Миклошичево тумачење појма Зеленка на немачком носи значење „коњ прошаран сивом бојом”, односно сивац.

19 У оквиру бугарске народне епике постоји песма под насловом „Поцвилит ми е сив-зелен кон”.

између белог коња и вранца – како наводи Петрова (2014: 296), зелена боја се налази тачно на средини хроматског спектра између светлог и тамног, топлог и хладног – а непосредни утисак зелене боје оставља сâм угао под којим се прелама светлост, што ће рећи да се посматрачу чини као да бела боја гриве напрасно прелази у зелену и обратно. Због оптичке варке се онда може рећи како „зелен коњ” ипак постоји. Чињеница је да се ова номинална синтагма и у балканским и у другим европским језицима код којих је позната употребљава у тачно одређеним контекстуалним ситуацијама, како указују већ наведени албански, грчки и румунски примери. У енглеском језику синтагма *green horse* поседује искључиво специјализовано значење – односи се, како пишу Ривова и Бигсова, на „младог”, „неискусног” коња, дакле коња кога треба од почетка припремити да би постао добар јахаћи или тркачки коњ (Reeve, Biggs 2011: 180–181). Истоветну дефиницију можемо прочитати и на интернет страници www.quora.com, с том разликом што се, поред коња, ова синтагма може односити и на неискусног, неутренираног јахача, са једне стране, и на човека који је без искуства, подучен или необучен, са друге²⁰. Док у немачком на ово указује фразеолошка конструкција *grüner Junge / Peter sein* (= „бити зелени младић / Петар”), у енглеском се као еквивалент појављује фразеологизам *to be a green horn*, а њихови српски еквиваленти изражавају се колокацијом у којој је промењена боја: *биџи жушнокљунац / жуш око кљуна*. И у енглеском и немачком уочава се синонимна, морфолошко-семантички потпуно подударна фразеолошка конструкција са наведенима, у којој доминира зелена боја:

noch grün (naß) hinter der Ohren sein / to be green (wet) behind the ears

чији један од два преводна еквивалента на српском такође садржи зелену боју: *још биџи зелен / *мирисаџи још на (мајчино) млеко*²¹.

Али, вратимо се на почетак и на порекло синтагме *зелени коњ*. Милка Ивић је с правом указала не само да „у сваком случају – Турке у ово не треба мешати” (*op. cit.*, 94), него и када је назначила, како смо претходно навели, да су јој корени у античком грчком. Додуше, ради наше прецизности, требало би истаћи да не мислимо на то да је настала током античког грчког периода, већ да је заживела и да се, на изванредан начин, усталила у грчком језику током једне млађе (историјски посматрано) епохе – у хеленизму. У том погледу помаже и сазнање, колико смо успели да истражимо, да ниједан познати антички грчки аутор није у свом тексту навео синтагму с обликом *χλωρός ἵππος*. Са друге стране, код Грка се данас усталило веома популарно тумачење да је одомаћена синтагма *πράσινα ἄλογα* настала од конструкције *πράσσειν ἄλογα* – уместо

²⁰ <https://www.quora.com/What-is-a-green-horse>

²¹ У румунском одговарајући преводни еквивалент припада фразеолошком типу са нултом структурном еквиваленцијом, а гласи: *a fi cu caş(ul) la gură*, у буквалном преводу: „бити са млеком од ког се прави сир у устима”. У грчком, међутим, запажа се други вид фразеологизације, колокацијски израз *εἶμαι ἀτταμής* (= „бити невешт / шепртља”) који и у румунском гласи истоветно: *a fi ageamii*.

значања „делати нелогично”, на основу пучке етимологије и проналажења сличности између хомофоних речи – инфинитива *πράσσειν*, те лексеме *πράσον*, придева *άλογος* те лексеме *άλογο* – настао је нов склоп речи у виду посебно семантички обележене номиналне конструкције „зелени коњ”. Лексема *πράσον* (чит. прасон) забележена је још у античком добу, а њено би буквално значење на српском било „зелени лук”. Ми га препознајемо као „празилук”, при чему је мало познато да први део наше речи има свој корен управо у наведеној грчкој речи. По свему судећи, реч *πράσον* је „главни кривац” што је у грчком заменила (потиснула) временом придев *χλωρός* и постала општом ознаком зелене боје. Међутим, у оквиру савременог грчког вокабулара овај придев се може пронаћи унутар најразличитијих фразеолошких конструкција²².

Сходно нашем мишљењу, а ослањајући се на историју и на чињеницу да је Библија била вековима главно штиво, сматрамо да је библијски текст Новог завета, који је настао током хеленистичког периода, почетно могао бити тај који је на свој начин утицао да се на уском балканском подручју појави и сачува поменута синтагма. Тако, на пример, у Јовановом *Οἰκρο-вењу* (6: 8) у верзији на грчком језику стоји синтагма **зелени коњ**:

καὶ εἰδὼν, καὶ ἰδοῦ ἵππος χλωρός, καὶ ὁ καθήμενος ἐπάνω αὐτοῦ, ὄνομα αὐτῷ ὁ Θάνατος (643)²³

Њу смо још једино забележили у преводима на француском и на италијанском, при чему се запажа нијанса у преводном еквиваленту – реч је о зеленкастој нијанси:

*et voici qu'apparut à mes yeux un cheval verdâtre; celui qui le montait, on le nomme: la Mort*²⁴ *ed ecco, appare un cavallo verdastro; colui che lo montava aveva nome Morte*²⁵

Уколико се осврнемо на преводе на другим језицима, увидећемо следећу ситуацију:

22 Такве су номиналне фразеолошке синтагме *χλωρό χορτάρι* (= „млада/свежа трава”), *χλωρά κλαδιά* (= „младице/младе, зелене гране”), *χλωρά ξύλα* (= „влажна дрва”, тј. дрва која нису за потпалу због високог садржаја влаге и/или смоле у њима), *χλωρό δάκρυ* (= „жива рана”) у којима овај придев носи искључиво пренесено значење, како и преводни еквиваленти показују. Постоје свега две фразеолошке конструкције у грчком с овим придевом: *δεν αφήνω (κάποιον) σε χλωρό κλαρί* (= „не оставити /кога/ на зеленој грани”), у значењу *не пуштају кога на миру / не дају коме да дане душом*, те: *μαζί με τα ξέρα καίγονται και τα χλωρά* (= „заједно са сувим изгарају и зелене [гране]”) чије је значење: *и невину испалијају / испалијају ни лук јео ни лук мирисао*. Настанак првонаведеног фразеологизма везује се за период грчког устанка (1821–1829), тачније за митрополита Старе Патре Германа III (Παλαίων Πατρών Γερμανός Γ', 1771–1830), који га је у једном говору употребио надахнуто указавши како устаници неће одступити од тежње за коначним ослобођењем Грчке и да ће то урадити без предаха (видети више о томе: <https://www.newsbeast.gr/greece/arthro/2179233/pos-vgike-i-frasi-den-tha-se-afiso-se-chloro-klari>).

23 Neste–Aland, *Greek-English New Testament*. Eighth revised edition, Stuttgart: Deutsche Bibelgesellschaft, (1994: 643).

24 http://www.cerbaso.org/textes/bioethique/bible_de_jerusalem.pdf, стр. 1041.

25 *La Bibbia. Nuovissima versione dai testi originali*, Milano: Edizioni San Paolo (1987: 1888).

- а) у преводу на бугарски стоји синтагма *пепелясѝосив коњ*, уз понуђе-
ну варијанту у фусноти „мртвачки блед” (мџтвешки блед):
*и видях, и еѝо, пепеляво-сив коњ, и имѝо на яздиция на неѝо беше смѝрѝ*²⁶
- б) у преводу на македонски фигурира полусложеница *сиво-зелен коњ*:
*и јас ѝоѝледнав, и еѝе, сиво-зелен коњ, а на коњаникоѝ имѝо му беше
Смрѝ*²⁷
- в) у издању на хрватском запажа се синтагма *коњ сивац*:
*погледам, а оно коњ sивac; коњанику njegovu ime je „Smrt”*²⁸
- г) у преводу на арумунски и румунски уочава се синтагма *свеѝложу-
ѝи коњ*:
*Shi mătrii shi iatu un cal galbin-vinit shi numa atsului tsi shidea pi el eara:
Moartea*²⁹
*Și m-am uitat și iată un cal galben-vânăt și numele cele lui ce ședea pe el era:
Moartea*³⁰
- д) у верзији на мађарском конструкција *sárgaszínű ló* одговара превод-
ном еквиваленту „коњ жуте / окер боје”:
*És látám, és imé egy sárgaszínű ló; és a ki rajta üle*³¹
- ђ) српски, француски³², немачки, руски, латински, албански и енглески
преводни еквивалент садржи искључиво облик са синтагмом:
*бледи коњ*³³ / *cheval d`une couleur pâle* / *fahles Pherd*³⁴ / *equus pallidus*³⁵ / *kalë
i zbehtë*³⁶ / *pale horse*³⁷

Све указане разлике упућују на нешто врло важно и садржајно:
недвосмислено назначавају како људи исту боју не перципирају и не
доживљавају на исти начин, односно не описују је на истоветан начин, те

26 Библија или *Свещеноѝо Писание на Сѝария и Новия Завѝи*, София: Българско Библијско Друштво, (2000: 275).

27 *Новиоѝ Завѝи* (превод на Душко Константинов), Скопје: Гидеонити (1997: 472).

28 *Jeruzalemska Biblija. Stari i Novi Zavjet s uvodima i bilješkama iz „La Bible de Jérusalem”*, Zagreb: Kršćanska sadašnjost (2004: 1766).

29 *Biblia sau Sămta Scriptură* (armănipseari: Dina Cuvata), Scopia: Uniea ti cultură-a armănjlor dit Machidunii, (2004: 947).

30 *Biblia sau Sfânta Scriptură*, București: Editura Institutului Biblic și de la Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, (1997: 1399).

31 <http://biblia.biblia.hu/read.php?t=1&b=66&c=6&v=8>

32 https://www.eergex.fr/images/sampled_data/stories/Bible.pdf

33 *Библија или Свеѝо ѝисмо Сѝароѝа и Новоѝа завѝи* (превели Ђура Даничић и Вук Стеф. Караѝић), Београд: Издање Библијског друштва (1996: 255); *Библија – Сѝари и Нови завѝи* (превео др Лујо Бакотић), Нови Сад: Добра вест (1989: 173).

34 Постоји и варијанта са синтагмом *ein weisses Pferd* (= „бели коњ”) у Лутеровом преводу Библије (http://www.bibel-online.net/buch/luther_1912/offenbarung/6/#2).

35 Nestle–Aland, *Novum Testamentum Latine*, Stuttgart: Deutsche Bibelgesellschaft – Libreria Editrice Vaticana, (1986: 643).

36 *Bibla. Diodati i Ri (pëkthimi 1991-1994)*, Tiranë: Shoqata shqiptare e Biblës (1995: 230).

37 <https://www.bible.com/bible/1/REV.6.kjv>

да постоји (условно речено) поетска слобода приликом преношења синтагме *зелени коњ* која се, на први поглед, заиста чини крајње нелогичном, неразумном, па и неразумљивом. Питање које нам се намеће јесте – да ли је Јован заиста погрешно када је коња описао као зеленог?

Фридрих Ниче у збирци кратких текстова *Даница* (*Morgenröte*) изнео је мисао да „су антички грчки сликари репродуковали свет у коме су живели само путем црне, црвене, беле и жуте боје” (Nietzsche 1887: 286), што га је навело на нетачан закључак да су Грци били „слепи” за разликовање боја и њихових нијанси. Без обзира на нијансу, зелена боја је један од симбола живота у многобројним културама и митолошким представама. У хришћанству је то боја Исусовог васкрсења, у исламу носи смисао човековог спасења. Отуда зелено обједињује у себи и духовно и материјално. Код Јована, према нашем виђењу, зелена боја коња не односи се ни на шта узвишено, духовно, нити носи какву сакралну или скривену семантичку поруку, већ нам се пре чини да је реч о правој аналошкој метафори, односно о нечему са чиме је имао често прилике да се непосредно сусретне – у питању је верни опис боје меса у узнапредовалом стадијуму распадања. Познато је (како са медицинске, тако и с искуствене тачке гледишта) да се боја меса непрекидно мења, те да оно може заиста постати зелено. Не заборавимо да су у Јованово време харале бројне заразне болести, од којих су најраширеније биле лепра и куга. Одавно је добро познато да је тело сваког тешко оболелог или преминулог од куге добијало карактеристичну тамнозеленкасту боју у облику тамнозелених печата који се веома брзо шире по кожи и на удовима као непосредна последица сепсе и узнапредовалог труљења ткива. Из тог разлога је, према наводима Созоових (Sauzeau, Sauzeau 1995: 279), грчки придев *χλωρός* у Јовановом *Ошкровењу* употребљен са јасним циљем, понајпре пејоративно, „будући да он може означавати карактеристичну боју мртваца”. Другим речима, придев *зелен* као да је постао посебан не симбол него знак у Јовановом језику, добивши одређено значење ког, међутим, Јован није посебно ни протумачио ни објаснио, мада је из целокупног контекста реченице релативно јасно да је номинална конструкција *зелени коњ* употребљена за указивање на устаљену, убицајену, безмало свакодневну појаву, поставши стереотипом „за ефикасно деловање” (Ivić 1995: 100), али не у позитивном, него у негативном смеру. Посматрано овако, повезивање коња такве боје и смрти која на њему јаше била је савршена поетска метафора коју је Јован искористио у свом тексту. Њему је свакако помогло и сазнање да смрт код оболелих од куге наступа за свега неколико дана од тренутка заразе. Из тог разлога зелена боја није више могла бити боја позитивног бујања, напредовања, развијања, већ је постала боја којом Јован дочарава пропадање, крај и неминовну смрт. Сличан негативан концепт зелене боје проналазимо и у српским изразима као што су:

проћи као зелена шрава (= „немати успеха”, „пропасти”)
обрађи зелен босиан (= „рђаво проћи”, „награбусити”)

те у грчком:

οὔτε ἕνα πράσινο φύλλο (= „нити један зелени лист“)

у значењу „велико ништа / шипак / ма ни (хвала/здрaво...)“³⁸.

Сагледано с опште балканске стране, како детаљно наводе у свом раду Петрова и Ганева (Петрова, Ганева 2003), петрифицирана формула у виду номиналне синтагме *зелени коњ* је код Албанаца, Грка и Румуна временом доживела крупну културно-семиотичку промену, при чему је изгубила некадашње узвишено магијско значење (зелени коњ у многим песмама поседује функцију пророка, може бити предсказатељ, а могу га поседовати и јахати само одабрани људи и храбри јунаци) и задобила профано, имајући у виду да је зелена боја постала асоцијацијом за нешто нереално, немогуће, чудно, необично и слично.

Потврду констатације Созоових да је зелена боја карактеристична ознака нечијег нездравог и неприродног, безмало самртног (мртвачког) изгледа, проналазимо у оквиру наредних фразеологизама на српском, македонском, арумунском и албанском језику у којима постоји опис видљиве, нагле и неприродне физичке промене боје коже. Због тога искази као што су:

йозелене / йосџао је зелен у лицу / йозеленело је лице (некоме)

йозелене / сџана зелен во лицеџо

veardi s-featsi tu fatsä

u bë jeshil në fytyrë / iu jeshilua fytyra

сликовито предочавају нечије болесно стање, а тек потом, у проширеном семантичком опсегу, и нечије промењено унутрашње (психичко) стање, понајпре једа и беса. Исто запажање вреди и за италијанску конструкцију – *essere / divenir verde in faccia / viso*, али не и за енглеску и румунску:

to turn green in the face

a i se face (cuiva) verde înainte ochilor (= „учинити се / коме/ зелен пред очима“)

којима се подвлачи нечије тренутно лоше стање (мучнина)³⁹. Истакнимо још и то да се емоционално стање нечијег беса и зависти у грчком, немачком, руском и енглеском језику изражавају на истоветан начин као у већ указаним исказима на италијанском и балканским језицима:

38 Превод овог номиналног фразеолошког израза на српски углавном зависи од контекста – док је он у грчком устаљен у свим ситуацијама, у српском његов превод може варирати; cf: Δεν μου έφεραν οὔτε ἕνα πράσινο φύλλο από το ταξίδι. = Ни велико ништа ми нису донели са путовања / Ни разгледницу са путовања да добијем / Добио сам шипак са њиховог путовања.

39 Супротно овоме, код старих Египћана зелена боја је тумачена позитивно. У египатској митологији се сматрала заштитницом покојних и била је боја бога Озириса. Отуда су у храмовима његови уклесани ликови претежно осликавани у тој боји, будући да је симболизовала плодност, ускрснуће и (поновни) раст (<https://www.ancient.eu/article/999/color-in-ancient-egypt/>; Vachiron 2000: 196). Зелена је представљала, заједно са белом, црвеном и црном, једну од четири хроматске окоснице на којима је почивало египатско сликарство, понајпре Старог краљевства (Vaines 1985: 284).

πρασινίζω / γίνομαι πράσινος από (κακό / θυμό)
 grün⁴⁰ und gelb (vor Nierd / Ärger) werden⁴¹
 (и)зеленеић оић злосићи
 to be / become green with envy

Да је зелена боја била та која је и код старих Грка означавала нечије изразито лоше физичко (видљиво) стање, огледа се у речима као што су меланхолија (μελανχολία), колера (χολέρα) и колерик (χολерικός), чија је основа директно изведена од придева „зелен” (χλωρός)⁴². Све изнето говори у прилог да је зелена боја, као носилац специфичне телесно-психолошке ознаке, постала у европским језицима универзална (интернационална) формулација која је ушла у фразеолошке склопове.

Занимљив поглед који би могао разрешити питање настанка синтагме *зелен коњ* у библијском тексту изнео је у *Студији о Хомеру и хомерском гобу* (*Studies on Homer and the Homeric Age*) сер Гледстон (William Ewart Gladstone, 1808–1898). Он пише да се у антици под придевом „зелен” пре подразумевала једрина, него зеленило, а у свим оним случајевима када је требало да означи боју, тада је указивао на неку бледу, неодређену нијансу, односно на било коју другу само не на зелену боју (Gladstone 1858: 492). У том погледу, појам бледе, готово безбојне боје коња може се изједначити са појмом беживотног, а како на таквом коњу јаше смрт, асоцијација је сасвим употпуњена и јасна. Гледстоново тумачење се сасвим подудара како са наводима у Сенцовом *Grčko-hrvatskom rječniku*, где се придев χλωρός објашњава као „o boji mladice, zelenožut, tj. zelen i žučkast, uopćeno blijed; a) zelen, tj. svjež; b) koji živo teče” (Senc 1991: 1005), тако и у Лидл-Скотовом речнику⁴³. Порекло синтагме *зелени коњ* у бугарском Братанов (2015: 38–39) везује за новинарски чланак руског професора Александра Балабанова из 1920. године (*Художествен театър или Вишнева градина / Уметничко позориште или Вишњик*), где Балабанов критикује стање у руском позоришту речима: „Покажите ми човека са шест руку, теле са две главе, дајте ми зеленог коња, избавите ме из те природности”. Како је овај чланак био веома омиљен у Бугарској у то доба, синтагма је, према Братанову, спонтано ушла у бугарски језик као фразеологизам.

3. УМЕСТО ЗАКЉУЧКА

Посуђивање речи из језика је дуг процес и не представља никакву неуобичајеност, будући да се јавља из природне људске потребе да сваку појаву, предмет, стање, догађај адекватно именује. Уз посуђивање,

40 Добровољски и Пиираинен сматрају да је порекло овог немачког придева келтско, те да је некад имао значење „непријатан” (Dobrovolskij–Piirainen 2009: 159).

41 У немачком је конструкција проширена и придевом жут, чиме се појачава интензитет.

42 Овај придев је изведен од протоиндоевропског корена *ǵʰelh₃- (= „зелен”, „жут”), а код Хомера сусреће се у познатим варијантама као χλοή, χλωρός, χόλος (Bailly 1935: 2144; Мπαμπινιώτης 1998: 1980).

43 <http://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus:text:1999.04.0057:entry=xlwro/s>

одвија се истовремено и постепен пренос културе и менталитета (Sapir 1921: 206), при чему лингвистичко посуђивање, преко културе и културног посуђивања, недвосмислено „показује шта је један народ научио од другог” (Bloomfield 1933: 458). Уједно, у овом поступку учења врши се и својеврсни одабир речи који је везан за такозвано и културно и интимно посуђивање, где се из „вишег” (или доминантног) језика у „нижи” (подређени) преузимају само потребне (а не све!) речи а, заједно са њима, и евентуално изрази (*op. cit.*, 444–460 и 461–475). Отуда се може објаснити појава истих фразеологизама у два балканска језика, много ређе у три и више. Наравно, да би се процес позајмљивања и проношења утицаја из једног језика у други могао правилно разумети потребно је, уз лингвистичко знање, имати „и каткада *метафоричко знање*, познавање *слика*, које се оријентише толико тесно у таквом правцу да нас нагони на озбиљну помисао о посебној универзалној јединици људске маште која је подаље од лингвистичких, етничких или културних разлика” (Coşeriu 2009: 179). Разматрани савремени балкански језици у нашем раду – албански, грчки и румунски – идиотипични су на фразеолошком микроплану захваљујући свим фразеолошким конструкцијама које садрже у себи номиналну петрифицирану синтагму *зелени коњ*. Оне су између себе неподударне или (делимично) подударне у структурном погледу, док семантички проносе идентичну поруку. У фразеолошке примере у раду уврстили смо и све забележене паремије из грчког, румунског и албанског језика чији одговарајући преводни еквиваленти на српском не постоје.

Основно значење фразеологизама са синтагмом *зелени коњ* односи се на описивање и на дочаравање какве немогуће, нереалне ситуације или догађаја. Изузетак, према нашем виђењу, представља реченица из Јеванђеља по Јовану која семантички указује на нешто сасвим друго – на реалан опис промене боје коже на телу изазване кугом и сепсом. Према изнетом, закључујемо да је грчки придев *χλωρός* у номиналној синтагми *ἵπλος χλωρός* добио умерено значење – из позитивне конотације прешао је у негативну, послуживши Јовану као аналошка метафора за сликовит опис болесног, нездравог и самртног физичког изгледа. У савременом грчком придев *πράσινος* потиснуо је из активне употребе придев *χλωρός*, а према нашем виђењу, које заиста и не мора бити сасвим тачно, према библијској формулацији формирана је нова синтагма у једнини и у множини *πράσινο ἄλογο / πράσινα ἄλογα*. Још једино у енглеском смо пронашли исти синтагматски номинални spoj – *green horse* – чији су и употреба и значење крајње специјализовани. Како су истраживачи утврдили, искључиво у грчким народним бајкама могуће је наићи на петрифицирану синтагму *зелени коњ*, што значи да је она изворно идиотипична за грчко језичко и фразеолошко подручје те да је временом пренесена у балканске језике, понајпре захваљујући живим, непосредним алоглотским додирима, са једне стране, те преношењу мотива и симбола из једног језика у други, са друге. Придев „зелен” у фразеологизмима у албанском, арумунском, грчком, румунском и српском језику објединио је у себи две семантичке

ознаке – ознаку нечијег рђавог изгледа и ознаку негативне психичке реакције, што није подударан случај са свим наведеним фразеолошким изразима са придевом „зелен” у другим европским језицима који углавном носе или само једну или само другу семантичку ознаку.

ЛИСТА РЕФЕРЕНЦИ

Извори

А) једнојезични речници:

- Вλαχόπουλος 2007: Βλαχόπουλος. Σ., *Λεξικό των Ιδιωτισμών της Νέας Ελληνικής*. Αθήνα: Εκδόσεις Κλειδάριθμος.
- Buci 2008: M. Buci, *Fjalor me shprehje e njësi frazeologjike nga Dibra*, Tiranë: Fan Noli.
- Fjalor i gjuhës së sotme letrare shqipe I-II* 1981: Biblioteka Linguistikë, Prishtinë: Rilindja.
- Fjalor i gjuhës së sotme shqipe* 1980: Akademia e Shkencave e RPS të Shqipërisë. Tiranë: Instituti i Gjuhësisë dhe i Letërsisë.
- Fjalor i gjuhës së sotme shqipe* 2006: Akademia e Shkencave e Shqipërisë. Tiranë: Instituti i Gjuhësisë dhe i Letërsisë.
- Κριαράς 1995: Ε. Κριαράς, *Νέο Ελληνικό λεξικό – Λεξικό της σύγχρονης ελληνικής δημοτικής γλώσσας*, Αθήνα: Εκδοτική Αθηνών.
- Matešić 1982: J. Matešić, *Frazeološki rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, Zagreb: Školska knjiga.
- Μπαμπινιώτης² 1998: Γ. Μπαμπινιώτης *Λεξικό της Νέας Ελληνικής γλώσσας*. Αθήνα: Κέντρο Λεξικολογίας.
- Оташевић 2012: Ћ. Оташевић, *Фразеолошки речник српског језика*, Нови Сад: Прометеј.
- Речник српскохрватског књижевног језика* 1995: Нови Сад: Матица српска.
- Речник српскохрватског књижевног и народног језика САНУ* (том 1–19) 1958–: Београд: Институт за српски језик САНУ.
- Τεγόπουλος¹⁰ – Φυτράκης 1995: *Ελληνικό λεξικό*. Αθήνα: Εκδόσεις Αρμονία.
- Thomai 2010: J. Thomai, *Fjalor frazeologjik i gjuhës shqipe*, Tiranë: Akademia e Shkencave e Shqipërisë –Botime EDFА.
- Χρηστικό λεξικό της Νεοελληνικής Γλώσσας* 2014: Αθήνα: Ακαδημία Αθηνών – Εθνικό Τυπογραφείο.
- Zeneli 1999: P. Zeneli, *Fjalor me shprehje dhe fjalë të rralla*. Tiranë: Botimet Toena.
http://www.greek-language.gr/greekLang/modern_greek/tools/lexica/triantafyllides/
<http://www.dixonline.net/index.php?inputWord=gum%C3%A3r%C3%A3ts>
<https://dexonline.ro/>
<http://www.fjalori.shkenca.org/>

Б) двојезични речници на балканским језицима:

- Albansko-srpskohrvatski rečnik* 1981: Priština: Albanološki institut u Prištini.
Војаџи³ 1997: А. Војаџи, *Српско-џрчки речник*. Θεσσαλονίκη: s.e.
Мутавџић 2007: П. Мутавџић, *Грчко-српски речник идиома*. Београд: ИК Јасен.
Марковић, 2001: А. Марковић, *Српско-џрчки речник*. Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις
Μιχάλη Σιδέρη.
Marku 2010: L. Marku, *Fjalor shqip-greqisht*. Tiranë: Infobotues.
Marku 2011: L. Marku, *Ελληνο-αλβανικό λεξικό*. Tiranë: Infobotues
Oxford Albanian-English Dictionary (edited by Leonard Newmark) 1999: Oxford:
Oxford University Press.
Ρουμανο-νεοελληνικό λεξικό / Dicționar român-neogrec 2007: București: Editura
Demiurg.
*Srpskohrvatsko-albanski rečnik*² 1981: Priština: Albanološki institut u Prištini.
Стојановић², Балаћ, 2009: М. Стојановић – А. Балаћ, *Грчко-српски речник*. Бео-
град: Завод за уџбенике.
Tomici, 2012: M. Tomici, *Dicționar frazeologic român-sârb*. Timișoara: Uniunea
Sârbilor din România.

В) двојезични речници на другим страним језицима:

- Collins Ελληνο-αγγλικό λεξικό* 2003: Glasgow: Harper Collins Publishers.
Collins Greek-English Dictionary 1997: Glasgow: Harper Collins Publishers.
Dizionario Greco moderno-Italiano, Italiano-Greco moderno 2006: Bologna: Perugia
Edizioni.
Drimo, Bezhani 1996: A. Drimo – H. Bezhani, *Deutsch-Albanisches Wörterbuch:
Band 1&2: A-M, N-Z*. Wiesbaden: Otto Harassowitz Verlag.
Fjalor rusisht-shqip 2005: Tiranë: EDFA.
Guerini 2007: N. Guerini, *Fjalor i proverbave. Thënie dhe shprehje frazeologjike të
traditës popullore*. Tiranë: Botimet Toena.
Murati 2004: Q. Murati, *Fjalor i Fjalëve shqipe në maqedonishten dhe idiomatikë
shqiptaro-maqedonase*. Prishtinë: Logos – A.
Stavropoulos⁷ 1995: D. N. Stavropoulos, *Oxford Greek-English Learner's Dictionary*.
Oxford: Oxford University Press.
Stavropoulos, Hornby, 2011: D. N. Stavropoulos – A. S. Hornby, *Oxford English-Greek
Learner's Dictionary*. Oxford: Oxford University Press.
Stefanllari 1996: I. Stefanllari, *Fjalor anglisht-shqip*. Tiranë: Gjergj Fishta.
Stefanllari 2000: I. Stefanllari, *English-Albanian Dictionary of Idioms*. New York:
Hippocrene Books inc.
Tiktin 1998: H. Tiktin, *Dicționar Român-German, vol. 1 (A-C)* [ediție anastatică,
după ediția din 1903]. București: Editura Paideia.
Τσουκανάς² 1997: Α. Τσουκανάς, *Γερμανο-ελληνικό λεξικό*. Εκδόσεις Κακουλίδης.
Τσουκανάς 1996: Α. Τσουκανάς, *Ελληνο-γερμανικό λεξικό*. Εκδόσεις Κακουλίδης.
Qesku 1999: P. Qesku, *Fjalor shqip-anglisht*. Tiranë: EDFA.

Г) Библије

- Библија или Светио писмо Стариога и Новога завети* (превели Ђ. Даничић и Вук Стеф. Караџић) 1996: Београд: Издање Библијског друштва.
- Библија – Стари и Нови завети* (превео др Лујо Бакотић) 1989: Нови Сад: Добра вест.
- Библија или Свеценоито Писание на Старија и Новия Завети* 2000: Софија: Българско Библейско Друштво.
- Bibla. Diodati i Ri (pëkthimi 1991-1994)* 1995: Tiranë: Shoqata shqipëtare e Biblës.
- Biblia sau Sămta Scriptură* (armănipseari: Dina Cuvata) 2004: Scopia: Uniea ti cultură-a armănjlor dit Machidunii.
- Biblia sau Sfânta Scriptură* 1997: București: Editura Institutului Biblic și de la Misiune al Bisericii Ortodoxe Române.
- Jeruzalemska Biblija. Stari i Novi Zavjet s uvodima i bilješkama iz „La Bible de Jérusalem”* 2004: Zagreb: Kršćanska sadašnjost.
- Neste, Aland 1994: *Greek-English New Testament*. Eighth revised edition. Stuttgart: Deutsche Bibelgesellschaft.
- Nestle, Aland 1986: *Novum Testamentum Latine*, Stuttgart: Deutsche Bibelgesellschaft – Libreria Editrice Vaticana.
- La Bibbia. Nuovissima versione dai testi originali* 1987: Milano: Edizioni San Paolo.
- Новиоит Завети* (превод на Душко Константинов) 1997: Скопје: Гидеонити.
<http://biblia.biblia.hu/read.php?t=1&b=66&c=6&v=8>
https://www.eergex.fr/images/sampled_data/stories/Bible.pdf
http://www.bibel-online.net/buch/luther_1912/offenbarung/6/#2
<https://www.bible.com/bible/1/REV.6.kjv>
http://www.cerbaso.org/textes/bioethique/bible_de_jerusalem.pdf

Литература

- Бојовић 2005: З. Бојовић, Паремиие у књижевном делу. У: *Србистички прилози – Зборник у част професора Славка Вукомановића* (Уређивачки одбор: Божо Ђорић, Љубомир Поповић, Бранкица Чигоја, Александар Милановић). Београд: Филолошки факултет, 51–57.
- Братанов 2015: И. Братанов, *Зелен ли е зеленият кон?* Научни трудове на Русенскија университет, том 54, серия 11, 37–41.
- Вук 1818: Вук Стеф. Караџић, *Српски рјечник истолкован њемачким и латинским рјечима*. Беч: Јерменска штампарија.
- Драгићевић 2013: Р. Драгићевић, Концепт Бога у српским народним пословицама. У: *Теолингвистичка проучавања словенских језика* (ур. дописни члан САНУ Јасмина Грковић Мејџор и др Ксенија Кончаревић). Одељење језика и књижевности. Српски језик у светлу савремених лингвистичких теорија. Књига 5. Беорад: САНУ, 71–85.
- Мршевић Радовић 1987: Д. Мршевић Радовић, *Фразеолошке глаголско-именичке синтагме у савременом српскохрватском језику*. Едисија Монографије. Књига LX. Београд: Филолошки факултет.

- Памучина 1976: Ј. Памучина, Живот Али-паше Ризванбеговића Сточанина (са руског превели: Војислав Максимовић и Лука Шекара). У: Чокорило, Прокопије – Памучина, Јоаникије – Скендерова, Стака: *Лештоиши*. Сарајево: Веселин Маслеша, 75–131.
- Петрова–Ганева 2003: А. Петрова – Б. Ганева, Към въпроса за зеления кон в българския фолклор. У: *Актуални проблеми на балканското езиковзнание. Аспекти на изследване на общобалканската лексика*. Доклади од меѓународната научна конференција (Софија, 30.09-1.10.2002 г.). Софија: Издателство „Фабер“, 120–138.
- Петрова 2014: А. Петрова, *Фразеологија на балканските езици. Проблеми и перспективи на сѝоиставителното изследване*. Пловдив: АСТАРТА.
- Bailly 1935: A. Bailly, *Le Grand Bailly Dictionnaire grec-français*. Paris: Hachette.
- Baines 1985: J. Baines, Color Terminology and Color Classification in Ancient Egyptian Color Terminology and Polychromy. *American Anthropologist*, New Series, Vol. 87, No. 2 (June, 1985), 282–297.
- Bloomfield 1933: L. Bloomfield, *Language*. Chicago: University Chicago Press.
- Coşeriu 2009: E. Coşeriu, *Omul și limbajul său. Studii de filozofie a limbajului, teorie a limbii și lingvistică generală* (Antologie, argument și note de Dorel Fînaru). Iași: Editura Universității „Alexandru Ioan Cruza”.
- Çabej 2008: E. Çabej, *Hyrje në historinë e gjuhës shqipe (pjesa e parë)*. Tiranë: Botime Çabej.
- Clarke 1817: E. D. Clarke, *Travels in various countries of Europe, Asia and Africa*; London: T. Cadell & W. Davies.
- Demiraj 1994: Sh. Demiraj, *Gjuhësi ballkanike*. Shkup: Logos-A.
- Dobrovol'skij, Piirainen 2009: D. Dobrovol'skij – E. Piirainen, *Zur Theorie der Phraseologie: kognitive und kulturelle Aspekte*. Tübingen: Stauffenburg.
- Gladstone 1858: W. E. Gladstone, *Studies on Homer and the Homeric Age*. Vol. III. Oxford: Oxford University Press.
- Ivić 1995: M. Ivić, *O zelenom konju: novi lingvistički ogledi*. Beograd: Slovoğraf.
- Jespersen 1924: O. Jespersen, *Language: Its Nature, Development, and Origin*. New York: W. W. Norton & Co.
- Nietzsche 1887: F. Nietzsche, *Morgenröthe. Gedanken über die moralischen Vorurtheile*. Leipzig: Verlag von E. W. Fritsch.
- Reeve, Biggs 2011: M. C. Reeve – Sh. Biggs, Sharon, *The Definitive Source for All Things Horse*. Irvine: BowTie Press.
- Sapir 1921: E. Sapir, *Language*. Harcourt: Brace & Co.
- Sauzeau, Sauzeau 1995: P. Sauzeau – A. Sauzeau, Les chevaux colorés de l'« Apocalypse » [I: L'Apocalypse de Jean, Zacharie et les traditions de l'Iran]. *Revue de l'histoire des religions*, No. 212-213 (Année 1995), 259–298.
- Senc³ 1991: S. Senc, *Grčko-hrvatski rječnik za škole*. Zagreb: Naprijed.
- Thomai 1981: J. Thomai, *Çështje të frazeologjisë së gjuhës shqipe*. Tiranë: Akademia e Shkencave e RPS të Shqipërisë/Instituti i Gjuhësisë dhe i Letërsisë.
- Varichon 2000: A. Varichon, *Couleurs – pigments et teintures dans les mains des peuples*. Paris: Seuil.

- Αγγελοπούλου, Μπρούσκου 1994: Α. Αγγελοπούλου – Αι. Μπρούσκου, *Επεξεργασία παραμυθιακών τύπων και παραλλαγών ΑΤ 700-749*. Κατάλογος Ελληνικών παραμυθιών 2. Αθήνα: Κέντρο Νεοελληνικών Ερευνών.
- Πολίτου 1899: Ν. Γ. Πολίτου, *Μελέται περί του βίου και της γλώσσης του Ελληνικού λαού. Παροιμίαι*. Τόμος Α'. Εν Αθήναις: Τύποις Π. Α. Σακελλαρίου.
- Πολίτου, 1901: Ν. Γ. Πολίτου, *Μελέται περί του βίου και της γλώσσης του Ελληνικού λαού. Παροιμίαι*. Τόμος Γ'. Εν Αθήναις: Τύποις Π. Α. Σακελλαρίου.
- Σαραντάκος 2013: Ν. Σαραντάκος, *Λόγια του αέρα και άλλες 1000 παγιωμένες εκφράσεις*. Αθήνα: Εκδόσεις του Εικοστού Πρώτου.

Сајтографија

- <https://www.quora.com/What-is-a-green-horse> (18. 12. 2018)
- <https://www.ancient.eu/article/999/color-in-ancient-egypt/> (21. 12. 2018)
- <http://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus:text:1999.04.0057:entry=xlwro/s> (15. 1. 2019)
- <http://www.zeno.org/M%C3%A4rchen/M/Griechenland/Johann+Georg+von+Hahn+%3A+Griechische+und+Albanesische+M%C3%A4rchen/Erster+Teil/Griechische+M%C3%A4rchen+aus+Epirus/26.+Vom+j%C3%BCngsten+Bruder,+der+seine+geraubte+Schwester+vom+Drakenberge+holt> (25. 1. 2019)
- <https://www.newsbeast.gr/greece/arthro/2179233/pos-vgike-i-frasi-den-tha-se-afiso-se-chloro-klari> (8. 9. 2020)

**Predrag J. Mutavdžić
Merima H. Krijezi**

ON ONE IDIOTYPICAL BALKAN CONSTRUCTION WITH THE LEXEME *HORSE*

Summary

While analyzing the phraseological corpus of the Albanian, Greek and Romanian languages which include the key lexeme *horse*, we have noticed that the nominal phrase (syntagm) *green horse* (kalë jeshil, πράσινα άλογα, cai verzi) exists in a number of idiomatic expressions which differ in their inner (more precisely, morphological) structure but which possess the same semantic meaning referring exclusively to the description of impossible and unrealistic events, wishes or situations. As our examples have shown, there is a high degree of equivalence between all recorded idiomatic expressions, as well as paroemias in Albanian, Greek and Romanian, which means that a micro-phraseological concordance has been registered among these three Balkan and unrelated languages. Looking at the wider Balkan phraseological picture, in Modern Greek the aforementioned nominal phrase is mostly used in plural and in a petrified phraseological construction which forms a unique exclamation sentence (και τα πράσινα άλογα! /= “And green horses!”).

As far as our opinion on the origin of this noun phrase is concerned, our view is that it could possibly stem from the Greek language of the Hellenistic period. This remark is additionally confirmed by the fact that it could not be found in any other ancient Greek or Latin text but only in the Bible, more precisely in the Gospel of John (ίππος χλωρός) where it has been mentioned for the first time. Due to very long and intense inter-cultural and lexical influences between Balkan peoples, in which the influences of the Greek language had played a crucial role, this nominal construction, having later entered the contemporary Albanian and Romanian languages, has become a part of a small group of idiomatic expressions which cannot be found in any other European language, except in English.

Keywords: green horse, Albanian, Greek, Romanian, similarity, equivalence

*Примљен: 11. фебруара 2019. године
Прихваћен: 11. септембра 2020. године*